

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2020. gada 26. martā

lietā Nr. 2019-15-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Jāņa Lozes konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 26. februāra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2005. gada 21. aprīlī pieņēma Kriminālprocesa likumu, kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī. Kriminālprocesa likuma 570. panta pirmā daļa tās sākotnējā redakcijā noteica: „Kasācijas sūdzību vai protestu iesniedz ne vēlāk kā 10 dienu laikā pēc dienas, kad tiesas spriedums vai lēmums kļuvis pieejams.” Ar 2009. gada 12. marta likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kas stājās spēkā

2009. gada 1. jūlijā (turpmāk – 2009. gada 12. marta grozījumi), Kriminālprocesa likuma 564. panta septītā daļa tika papildināta ar trešo teikumu šādā redakcijā: „Tiesa var pieņemt lēmumu par pārsūdzības termiņa pagarināšanu par 10 dienām kriminālprocesa īpašas sarežģītības un apjoma dēļ.”, bet Kriminālprocesa likuma 570. panta pirmā daļa tika izteikta šādā redakcijā: „Kasācijas sūdzību vai protestu iesniedz ne vēlāk kā 10 dienu laikā vai, ja tiesa pagarinājusi pārsūdzības termiņu, ne vēlāk kā 20 dienu laikā pēc dienas, kad kļuvis pieejams pilns tiesas nolēmums.”

2. Pieteikuma iesniedzējs – Jānis Loze (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – lūdz izvērtēt Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas (turpmāk arī – apstrīdētās normas) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējs ir apsūdzētais krimināllietā. Pamatojoties uz apstrīdētajām normām, apelācijas instances tiesa saīsinātajā spriedumā šajā krimināllietā noteica 20 dienu termiņu pilna sprieduma pārsūdzēšanai kasācijas instancē. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka šāds termiņš ir acīmredzami nepietiekams, jo konkrētā krimināllietā esot sarežģīta, bet pilnais tiesas nolēmums sastādīts uz 345 lappusēm.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētās normas ierobežo personai Satversmes 92. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības uz pieeju tiesai. 20 dienas neesot pienācīgs un atbilstošs termiņš, lai ne vien izlasītu, bet arī rūpīgi apsvērtu sarežģītu un apjomīgu tiesas nolēmumu, izvērtētu tajā teikto, analizētu to kopsakarā ar pārējiem lietas materiāliem, pastāvošo tiesisko regulējumu, Latvijas un starptautisko tiesu praksi un doktrīnas atziņām, kā arī lai sastādītu pamatotu un likuma prasībām atbilstošu kasācijas sūdzību.

Apstrīdētās normas ierobežojot arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. panta 3. punkta „b” apakšpunktā noteiktās tiesības uz pienācīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību. Īsā sūdzības iesniegšanas termiņa dēļ Pieteikuma iesniedzējam neesot bijis iespējams piesaistīt papildu advokātus. Advokātam, kurš lietā iestājas pēc lietas iztiesāšanas apelācijas instances tiesā, apstrīdētajās normās noteiktajā termiņā neesot iespējams izlasīt un izanalizēt pilna apelācijas instances tiesas

nolēmuma tekstu, izvērtēt to kopsakarā ar visiem lietas materiāliem, nepieciešamības gadījumā salīdzināt tiesas motivācijas atbilstību daudzu gadu laikā tiesas sēdēs veiktajiem audioierakstiem un sastādīt Kriminālprocesa likumam atbilstošu kasācijas sūdzību.

Pieteikuma iesniedzējs tiekot nostādīts nevienlīdzīgā situācijā salīdzinājumā ar tiesu, jo apsūdzētā tiesību ierobežojums liekot viņam iesniegt kasācijas sūdzību noteiktā termiņā, bet tiesu likumdevējs neesot ierobežojis ar termiņu pilna nolēmuma sastādīšanai. Saīsinātais apelācijas instances tiesas nolēmums lietā esot pasludināts 2018. gada 20. jūnijā, pilns tiesas nolēmums kļuvis pieejams 2019. gada 4. jūlijā, turpretim Pieteikuma iesniedzējam kasācijas sūdzību vajadzējis sastādīt 20 dienu laikā.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, pastāv citi apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļi. Alternatīvs līdzeklis esot tiesas tiesības pagarināt kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu bez likumā noteikta ietvara, jo tieši tiesa, kas skata konkrēto lietu, vislabāk varot novērtēt lietas sarežģītību un apjomu, kā arī noteikt adekvātu pārsūdzības termiņu. Tiesa varot izsvērt tai un lietas dalībniekiem objektīvi nepieciešamo laiku procesuālo dokumentu sastādīšanai kopsakarā ar nepieciešamību nodrošināt lietas iztiesāšanu saprātīgā termiņā. Savukārt tad, ja tiktu konstatēts, ka ar ierobežoto kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu Pieteikuma iesniedzējam tiek liegtas tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz nolēmuma pārsūdzēšanu, sabiedrības ieguvuma izvērtējums būtu lieks, jo personas tiesības un likumiskās intereses par labu sabiedrībai drīkstot vienīgi ierobežot, nevis pilnībā liegt.

Visbeidzot Pieteikuma iesniedzējs norāda: lai arī Kriminālprocesa likuma 579. pantā ir paredzētas tiesības iesniegt kasācijas sūdzības papildinājumus un grozījumus 10 dienu laikā pēc pārsūdzības termiņa beigām, tas nav uzskatāms par kasācijas sūdzības sastādīšanas termiņa pagarinājumu, jo, lai šīs papildu 10 dienas varētu izmantot kādu papildinājumu vai grozījumu iesniegšanai, kasācijas sūdzībai jau jābūt sastādītai un iesniegtai, un atbilstoši visām Kriminālprocesa likumā kasācijas sūdzībai izvirzītajām prasībām. Pretējā gadījumā tiesa varot atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību. Savukārt administratīvā procesa un civilprocesa ietvaros kasācijas sūdzība varot tikt iesniegta attiecīgi viena mēneša vai 30 dienu

laikā no sprieduma sastādīšanas vai pasludināšanas dienas. Abi šie termiņi esot garāki par Kriminālprocesa likumā noteikto pamata termiņu kopā ar iespējamo tā pagarinājumu. Turklāt gan administratīvajā procesā, gan civilprocesā tiesai esot pienākums atstāt kasācijas sūdzību bez virzības, nosakot termiņu tajā konstatēto trūkumu novēršanai. Garāki kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņi esot arī Lietuvā un Igaunijā.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs papildus norādīja, ka ar 2009. gada 12. marta grozījumiem grozīts arī Kriminālprocesa likuma 530. pants, kas paredzēja nepagarināmu 14 dienu termiņu pilna sprieduma sastādīšanai. Tādējādi esot izjaukts līdzsvars starp personu un tiesu, ko esot mēģināts panākt, pieņemot apstrīdētās normas. Turklāt kasācijas sūdzība nevarot tikt sastādīta pirms iepazīšanās ar pilnu tiesas spriedumu. Savukārt kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa atjaunošana Pieteikuma iesniedzēja gadījumā neesot bijusi iespējama. Lūgums atjaunot kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu jau pirms tās iesniegšanas nozīmētu pārāk lielu risku. Termiņa neatjaunošanas gadījumā tiktu zaudētas tiesības iesniegt kasācijas sūdzību. Tā kā kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš ir tik īss, tiesas lēmums par šā procesuālā termiņa atjaunošanu vai neatjaunošanu, visticamāk, varētu tikt pieņemts jau pēc termiņa izbeigšanās.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Vērtējot apstrīdēto normu satversmību, esot jāpārbauda, vai tajās noteiktais kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš nodrošina apsūdzētajam Konvencijas 6. panta 3. punkta „b” apakšpunktā noteiktās tiesības sastādīt pienācīgu savai aizstāvībai nepieciešamu kasācijas sūdzību. Laiks, kas nepieciešams aizstāvības sagatavošanai, esot atkarīgs no konkrētā gadījuma apstākļiem: lietas sarežģītības, tiesvedības stadijas, advokāta noslodzes u. tml.

Apstrīdētajās normās noteiktā ierobežojuma – kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa – leģitīmais mērķis esot nodrošināt citu cilvēku tiesību un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību. Termiņa noteikšana esot piemērots līdzeklis šā leģitīmā mērķa sasniegšanai. Ierobežojot apelācijas instances tiesas nolēmuma pārsūdzību laikā, tiekot panākta tiesiskā stabilitāte. Apelācijas instances

tiesai esot piešķirtas tiesības pagarināt nolēmuma pārsūdzības termiņu vēl par 10 dienām, lai pēc kriminālprocesa sarežģītības un apjoma izvērtēšanas sarežģītās lietās dotu pietiekamu laiku atbilstošas sūdzības vai protesta sastādīšanai.

Pieteikuma iesniedzēja piedāvāto alternatīvu – apelācijas instances tiesas tiesības pagarināt nolēmuma pārsūdzības termiņu – nevarot uzskatīt par alternatīvu līdzekli. Šādā gadījumā gandrīz jebkuru termiņu, kas būtu garāks par likumā noteikto maksimālo kasācijas sūdzības iesniegšanas vai pagarināšanas termiņu, varētu atzīt par alternatīvu līdzekli. Pieteikuma iesniedzēja piedāvātā alternatīva nebūtu uzskatāma par tikpat iedarbīgu tiesiskās stabilitātes nodrošināšanas līdzekli, jo garāks pārsūdzības termiņš vai šā termiņa pagarinājums radītu lielāku tiesisko nenoteiktību un līdz ar to padarītu neefektīvāku krimināllietu izskatīšanu tiesā. Gadījumos, kad apelācijas instances tiesa atbilstoši Kriminālprocesa likuma 241. panta trešajai daļai ar notiesājošu spriedumu piemēro apsūdzētajam drošības līdzekli – apcietinājumu –, garš kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš varot apsūdzētajam nepamatoti ierobežot Satversmes 94. pantā paredzētās tiesības uz brīvību.

Apstrīdētajās normās noteiktais kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš esot atzīstams par samērīgu. Lielāko daļu no kasācijas sūdzības iesniegšanas pamatiem esot iespējams apzināt jau pirms dienas, kad kļūst pieejams pilns apelācijas instances tiesas nolēmums un sākas kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš. To, vai apelācijas instances tiesa lietas izskatīšanā pieļāvusi būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu, arī varot konstatēt jau pirms dienas, kad apelācijas instances tiesas nolēmums kļūst pieejams, ja vien seko līdzīgs tiesas procesam. Saņemot saīsināto spriedumu, varot konstatēt, vai apsūdzētajam ir noteikts tāds soda veids vai mērs, kas paredzēts attiecīgās Krimināllikuma normas sankcijā. Saīsinātajā spriedumā tiek norādīta nodarījuma juridiskā kvalifikācija, tostarp arī tas, pēc kuriem Krimināllikuma vispārīgās daļas un sevišķās daļas pantiem apsūdzētais atzīts par vainīgu noziedzīgā nodarījumā.

Papildus apstrīdētajās normās noteiktajām tiesībām atbilstoši Kriminālprocesa likuma 579. panta pirmajai un trešajai daļai kasācijas sūdzības iesniedzējam esot tiesības 10 dienu laikā pēc apelācijas instances tiesas sprieduma pārsūdzības termiņa beigām iesniegt kasācijas sūdzības papildinājumus un

grozījumus. Tas nozīmē, ka apsūdzētajam ir iespēja kasācijas sūdzībā iekļaut tajā izteikto prasību pamatojumu ar norādi uz Krimināllikuma pārkāpumu vai Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu, bet pilnīgu pamatojumu norādīt vai grozīt vēlāk. Minētā norma ietverot arī kasācijas sūdzības iesniedzēja tiesības norādīt sākotnēji neminētu Krimināllikuma pārkāpumu vai būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu. Līdz ar to pat tad, ja apelācijas instances tiesa nav pagarinājusi nolēmuma pārsūdzības termiņu, kasācijas sūdzības iesniedzēja rīcībā faktiski esot 20 dienas atbilstošas kasācijas sūdzības sastādīšanai, bet lietās, kurās kriminālprocesa īpašas sarežģītības un apjoma dēļ apelācijas instances tiesa ir pagarinājusi sava nolēmuma pārsūdzības termiņu, – 30 dienas.

Apstrīdētajās normās noteiktais kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš esot atzīstams par samērīgu arī salīdzinājumā ar vidējo laiku, kādā krimināllietas tiek izskatītas kasācijas instancē. 30 dienu termiņš esot aptuveni viena trešdaļa no vidējā laika, kas kasācijas instances tiesai nepieciešams, lai pieņemtu galīgo nolēmumu par apelācijas instances tiesas nolēmuma tiesiskumu, un kas ietver ne vien iepazīšanos ar apsūdzētā vai viņa aizstāvja kasācijas sūdzību, citām iesniegtajām kasācijas sūdzībām, prokurora protestu un lietas dalībnieku paskaidrojumiem, bet arī galīgā nolēmuma sastādīšanu.

To, ka Latvijā noteiktais kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš nodrošina tiesības uz pieeju tiesai, apliecinot arī citās valstīs, piemēram, Spānijā, Beļģijā un Grieķijā, noteiktie kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņi. Citos likumos noteikts garāks kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš pats par sevi nepadara apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jo Kriminālprocesa likumā, Civilprocesa likumā, Administratīvā procesa likumā un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā noteiktajā kārtībā tiekot skatītas atšķirīgas lietas un tiesa vērtējot atšķirīgas tiesiskās attiecības.

Visbeidzot Saeima uzsver, ka Pieteikuma iesniedzējs ir iesniedzis kasācijas sūdzību likumā noteiktajā termiņā, turklāt pieteikumā nav konkrēti norādīts, tieši sakarā ar kādu jautājumu viņam pietrūcis laika savai aizstāvībai nepieciešamās juridiskās argumentācijas sagatavošanai. Pieteikuma iesniedzējs neesot norādījis arī to, kāpēc viņš uzskata, ka iespēja 10 dienu laikā pēc kasācijas sūdzības iesniegšanas to papildināt un grozīt nebija pietiekama, lai sastādītu pienācīgu kasācijas sūdzību.

Tāpat no pieteikumam pievienotajiem materiāliem esot redzams, ka kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņam identisks laika posms bijis pietiekams, lai iesniegtu apelācijas sūdzību par 863 lappuses garu pirmās instances tiesas spriedumu.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. pantam.

2009. gada 12. marta grozījumi esot izstrādāti ar mērķi noteikt garāku kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, vienlaikus nodrošinot kriminālprocesa mērķu sasniegšanu. Sākotnēji šādu priekšlikumu esot izteikusi Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Šo priekšlikumu izskatījusi Tieslietu ministrijas izveidotā pastāvīgā darba grupa Kriminālprocesa likuma grozījumu izstrādei. Pēc tam, kad minētā grupa šo priekšlikumu noformulējusi, tas iesniegts tālākai virzībai Saeimā. Tādējādi Tieslietu ministrija un tās izveidotā darba grupa piekritušas tam, ka jānosaka garāki pārsūdzības termiņi tieši īpaši sarežģītās un apjomīgās krimināllietās.

Ikvienam kriminālprocesam vajagot tikt pabeigtam saprātīgā termiņā. Nosakot konkrētus procesuālos termiņus sūdzību iesniegšanai, tiek veicināta tiesisko attiecību noregulējuma noteiktība un nodrošināta kriminālprocesa mērķu sasniegšana. Kriminālprocess ietekmējot tajā iesaistīto personu dzīvi un ikdienu. Tā kā kriminālprocesā var būt iesaistītas vairākas personas, piemēram, vairāki apsūdzētie, cietušie vai aizskartie mantas īpašnieki, pārsūdzības termiņiem vajagot būt konkrētiem un tie nevarot būt pārmērīgi gari. Konkrēts un samērīgs kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš nodrošinot arī tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, kas pilnībā attiecināmas uz personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību. Tiesiskas valsts principa būtiska sastāvdaļa esot tiesiskās noteiktības princips, un tas ietverot arī personas tiesības uz skaidriem un paredzamiem pārsūdzības termiņiem. Turklāt esot jāievēro un jārespektē arī cietušā intereses, piemēram, nodrošinot tiesības uz kompensācijas saņemšanu saprātīgā termiņā.

Satversmes 92. pantā, Konvencijas 6. pantā un tās 7. protokola 2. pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu un vainas pierādījuma vai sprieduma pārskatīšanu augstākā instancē kriminālprocesā tiek pilnībā nodrošinātas ar

krimināllietas pārskatīšanu pēc būtības apelācijas instancē. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējam esot pilnībā nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības, bet apstrīdētajās normās noteiktais termiņš nevarot tikt vērtēts kā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums, jo lietas izskatīšana divās instancēs esot atzīstama par pietiekamu tiesas pieejamības nodrošināšanai. Kriminālprocesa likums nodrošinot personām tiesības iesniegt gan apelācijas, gan kasācijas sūdzību un tādējādi nodrošinot pat labvēlīgāku tiesisko regulējumu nekā Konvencijas 6. pantā ietvertais minimums.

5. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes vadošais pētnieks, asociētā profesora p. i. Dr. iur. Jānis Baumanis – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. pantam.

Apelācijas instances tiesas nolēmuma pārsūdzības termiņš nodrošinot kriminālprocesuālās tiesiskās kārtības noteiktību un garantējot tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Turklāt likumdevējs esot paredzējis iespēju atjaunot kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu atbilstoši Kriminālprocesa likuma 570. panta otrajai daļai un 317. panta pirmajai daļai. Kriminālprocesa likums neierobežojot iespēju atzīt kriminālprocesa sarežģītību un apjomu par iemeslu, kura dēļ termiņš nokavēts. Turklāt Kriminālprocesa likums neierobežojot laikā tiesības lūgt nokavētā pārsūdzības termiņa atjaunošanu. Ja kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš tiek atjaunots, tad tiekots atsaukts arī rīkojums par sprieduma izpildi. Tādējādi kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa atjaunošana pilnībā garantējot apsūdzētā statusa atjaunošanu.

6. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas virsprokurora p. i. Mg. iur. Māris Leja – norāda, ka 20 dienu termiņš kasācijas sūdzības iesniegšanai īpaši sarežģītās un apjomīgās krimināllietās atsevišķos izņēmuma gadījumos, ja nav iespējams lūgt nokavētā procesuālā termiņa atjaunošanu, varot liegt iespēju sastādīt kvalitatīvu kasācijas sūdzību.

Apstrīdētajās normās noteikto termiņu neesot iespējams pagarināt. Tomēr esot jāņem vērā, ka Kriminālprocesa likuma 317. panta pirmā daļa regulē

procesuālā termiņa atjaunošanas institūtu. Atbilstoši Augstākās tiesas judikatūrā nostiprinātajām atziņām par iemeslu, kas var attaisnot termiņa nokavējumu, tiekot uzskatīti tādi apstākļi, kas objektīvi lieguši personai jebkuru iespēju izpildīt attiecīgo procesuālo darbību un nav bijuši atkarīgi no šīs personas gribas. Par šādiem apstākļiem administratīvajā procesā vai civilprocesā līdz šim esot atzīta trešo personu rīcība, pasta kļūda, ja vien to iespējams pierādīt, un personas veselības stāvoklis.

Pēc *Mg. iur.* Māra Lejas ieskata, izņēmuma kārtā krimināllietas un tiesas nolēmuma īpašais apjoms un sarežģītība varētu tikt atzīti par pamatu procesuālā termiņa atjaunošanai. Taču tas būtu pieļaujams tikai tad, ja neiespējamība kasācijas sūdzību sastādīt 20 dienu laikā ir acīmredzama. Tomēr nebūtu pieļaujama termiņa atjaunošanas pamatošana ar nepieciešamību piesaistīt jaunu aizstāvi pēc pilna tiesas nolēmuma saņemšanas. Procesa dalībniekam esot pienākums laikus piesaistīt jaunu aizstāvi, lai viņš varētu laikus iepazīties ar krimināllietas materiāliem.

Neesot šaubu par to, ka apstrīdētajās normās ietvertais kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Šāda ierobežojuma leģitīmais mērķis esot nodrošināt tiesisko stabilitāti un kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tomēr neiespējamība sastādīt kvalitatīvu kasācijas sūdzību īpaši sarežģītā un apjomīgā krimināllietā 20 dienu laikā varot ne tikai ierobežot personas pieeju tiesai, bet arī nostādīt personu nevienlīdzīgā situācijā salīdzinājumā ar vienkāršāku un mazāk apjomīgu procesu dalībniekiem. Turklāt praksē apstrīdētās normas skarot ne tikai apsūdzētos, bet arī citas personas, kurām ir tiesības iesniegt kasācijas sūdzību, piemēram, cietušo un viņa pārstāvi, kā arī prokuroru.

7. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrijas darba grupas Kriminālprocesa likuma projekta izstrādei vadītājs *Mg. iur.* Gunārs Kūtris – norāda, ka likumdevējam jānosaka tādi procesuālie termiņi, kas novērš personas tiesību aizskārums, līdzsvaro taisnīguma principu un tiesiskās noteiktības principu, kā arī nodrošina kriminālās justīcijas efektivitāti.

Apstrīdētās normas iekļautas Kriminālprocesa likumā ar 2009. gada 12. marta grozījumiem. Priekšlikumu par kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa

pagarināšanu sarežģītās un liela apjoma krimināllietās esot izteikusi Latvijas Zvērinātu advokātu padome, un to atbalstījusi Tieslietu ministrijas pastāvīgā darba grupa Kriminālprocesa likuma grozījumu izstrādei. Zinot apstrīdēto normu izstrādes gaitu, esot pilnīgi skaidrs, ka to mērķis bijis uzlabot tiesību uz aizstāvību īstenošanu sarežģītās krimināllietās.

Likumdevējs esot izvēlējis samērīgu un praksē ilgstoši pārbaudītu termiņu, lai nodrošinātu leģitīmo mērķu sasniegšanu. Neesot pārliecības, ka cits risinājums nodrošinātu leģitīmā mērķa sasniegšanu tādā pašā vai augstākā kvalitātē. Arī iespēja likumā paredzēt tiesības apelācijas instances tiesai īpaši sarežģītās lietās pašai noteikt kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu radītu papildu problēmas, kas neveicinātu kriminālprocesa gaitu. Tad, piemēram, būtu jāizstrādā kritēriji, pēc kuriem lieta var tikt atzīta par sarežģītu, tāpat arī vadlīnijas attiecībā uz termiņa garumu, kā arī jāparedz personai tiesības pārsūdzēt šādu tiesas lēmumu gadījumā, ja tiesas noteiktais termiņš tai šķistu nepamatots.

Vērtējot apstrīdētajās normās noteiktā termiņa pietiekamību, esot jāņem vērā tas, ka kasācijas instances tiesas kompetencē ir jautājumi par materiālo un procesuālo tiesību normu piemērošanas pareizību. Persona varot sākt gatavoties kasācijas sūdzības sastādīšanai uzreiz pēc tam, kad ir pasludināts saīsinātais nolēmums. Persona zinot, ko tiesa ir nolēmusi, un varot saprast, vai nolēmums ir taisnīgs. Turklāt tad, ja persona pati ir piedalījusies apsūdzībā norādītajās darbībās, tai nevajadzētu būt pārmērīgi grūti konstatēt un apstrīdēt jebkādas ziņas par faktiem, kuras neatbilst patiesībai.

Visbeidzot nozīme esot arī tam, ka Kriminālprocesa likuma 579. pants ļauj kasācijas sūdzības iesniedzējam 10 dienu laikā pēc pārsūdzības termiņa beigām iesniegt sūdzības papildinājumus un grozījumus. Sākotnējā sūdzība esot pietiekama, ja tajā ir norādīts kāds būtisks kasācijas pamats.

Secinājumu daļa

8. Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešais teikums nosaka apelācijas instances tiesas tiesības pagarināt tās nolēmuma pārsūdzības termiņu par 10 dienām kriminālprocesa īpašas sarežģītības un apjoma dēļ. Kriminālprocesa likuma 570. panta pirmā daļa nosaka personas tiesības iesniegt kasācijas sūdzību 20 dienu laikā, ja tiesa termiņu ir pagarinājusi.

Abas apstrīdētās normas regulē vienu un to pašu tiesību jautājumu – kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu īpaši sarežģītās un apjomīgās lietās. Tātad šīs normas ir cieši saistītas un tādējādi veido vienotu tiesisko regulējumu.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas kā vienotu tiesisko regulējumu.

9. Satversmes tiesa visupirms noskaidros Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumu attiecībā uz kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu kriminālprocesā.

Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.” Satversmes tiesa jau vairākkārt uzsvērusi, ka jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, „taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un „taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Tādējādi Satversmes 92. pants uzliek valstij pienākumu izveidot attiecīgu tiesu institūciju sistēmu un arī pieņemt tādas procesuālās normas, atbilstoši kurām persona varētu taisnīgā un objektīvā tiesā efektīvi aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12. punktu*).

Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt personai iespēju spriedumu pārsūdzēt kasācijas kārtībā. Likumdevējam ir plaša rīcības brīvība pieņemt procesuālos likumus un noteikt lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas, kā arī lemt par dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 11.1. punktu*). Tomēr tad, ja valsts paredz personai tiesības kādā lietu kategorijā pārsūdzēt nolēmumu augstākas instances tiesā, tai jānodrošina, ka pārsūdzības process atbilst tiesas pieejamības, taisnīgas

procedūras un citām taisnīgas tiesas prasībām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.2. punktu*).

Krimināllietu iztiesāšanai Latvijā ir izveidota trīspakāpju tiesu sistēma, kurā ietilpst arī kasācijas instances tiesa, tādējādi likumdevējam ir pienākums izveidot tādu kārtību pieejai kasācijas instances tiesai kriminālprocesā, lai būtu nodrošināta efektīva personas pamattiesību aizsardzība (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.3. punktu*).

Kriminālprocesa likuma 569. panta pirmā un otrā daļa pieļauj to, ka apelācijas instances tiesas nolēmums, kurš nav stājies spēkā, kā arī pirmās instances tiesas nolēmums, kurš taisīts vienošanās procesā un nav stājies spēkā, tiek pārsūdzēts kasācijas kārtībā Augstākajā tiesā, lai panāktu tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā vai arī tā grozīšanu juridisku iemeslu dēļ.

Tiesas nolēmumu kasācijas kārtībā pārsūdz ar kasācijas sūdzību vai kasācijas protestu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 571. pantu tiesības iesniegt kasācijas sūdzību citstarp ir apsūdzētajam un viņa aizstāvim. Kriminālprocesa likuma 572. pants liek kasācijas sūdzībā iekļaut tajā izteikto prasību pamatojumu ar norādi uz Krimināllikuma pārkāpumu vai Kriminālprocesa likuma normu būtisku pārkāpumu. Prasību pamatojums ir apsūdzētā aizstāvības argumenti, kas atklāj Krimināllikuma pārkāpumu vai Kriminālprocesa likuma normu būtisku pārkāpumu tiesas spriešanā.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 587. panta pirmo daļu kasācijas instances tiesa var pārsūdzēto nolēmumu atcelt pilnībā vai tā daļā un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai vai izbeigt kriminālprocesu, vai arī grozīt nolēmumu. Tādējādi, sastādot un iesniedzot kasācijas sūdzību, apsūdzētais var turpināt savu pamattiesību aizstāvēšanu. Līdz ar to kasācijas sūdzības sastādīšana un iesniegšana ir daļa no apsūdzētā aizstāvības.

Tātad Satversmes 92. panta pirmais teikums ietver apsūdzētā tiesības sastādīt un iesniegt kasācijas sūdzību savu tiesību aizstāvībai kriminālprocesā.

10. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas nenodrošina pietiekamu laiku aizstāvības sagatavošanai, sastādot kasācijas sūdzību īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos.

Apstrīdētās normas nosaka termiņu, kādā kasācijas sūdzība iesniedzama tiesā. Tās ierobežo kasācijas sūdzības sastādīšanu laikā. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 316. panta pirmajai daļai šis termiņš nav pagarināms. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 570. panta otro daļu kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa nokavējuma gadījumā sūdzība netiek pieņemta. Tādējādi apstrīdētās normas nosaka laiku aizstāvības sagatavošanai, sastādot kasācijas sūdzību īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos.

Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka Satversmes 89. panta ietekmē Satversmes 92. panta pirmais teikums ir konkretizējams kopsakarā ar Konvencijas 6. pantu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.1. punktu*).

Konvencijas 6. panta 1. punkta pirmais teikums paredz: „Ikvienam ir tiesības, nosakot [...] viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā.” Savukārt tā paša panta 3. punkta „b” apakšpunkts noteic, ka „ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzumā, ir tiesības uz attiecīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību”. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Konvencijas 6. panta 3. punkta „b” apakšpunktā nostiprinātās tiesības uz pietiekamu laiku savas aizstāvības sagatavošanai ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu veidojošajiem elementiem. Šādu tiesību garantēšanas nolūkā valstij ir jāatvēl apsūdzētajam pietiekams laiks un iespējas sagatavot aizstāvību kriminālprocesā, lai viņš varētu iesniegt tiesai nozīmīgus aizstāvības argumentus un tādējādi ietekmēt tiesvedības iznākumu (*sal. sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 25. jūlija sprieduma lietā „Rook v. Germany”, pieteikums Nr. 1586/15, 56. punktu*).

Pārbaudot, vai aizstāvības sagatavošanai atvēlētais laiks bijis pietiekams, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ņem vērā vairākus apstākļus, piemēram, lietas sarežģītību, lietas procesuālo stadiju, to, vai personai bija laiks iepriekš iepazīties ar lietas materiāliem, vai apsūdzētais pats īsteno aizstāvību vai arī tam ir advokāts, vai noteiktais termiņš un tiesas procesa norises datums bija paredzams (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. gada 9. jūnija sprieduma lietā „Twalib v. Greece”, pieteikums Nr. 24294/94, 40.–43. punktu, 2011. gada 9. jūnija sprieduma lietā „Luchaninova v. Ukraine”, pieteikums Nr. 16347/02, 64.–67. punktu,*

2011. gada 28. jūnija sprieduma lietā „Miminoshvili v. Russia”, pieteikums Nr. 20197/03, 141.–142. punktu un 2012. gada 10. jūlija sprieduma lietā „Gregačević v. Croatia”, pieteikums Nr. 58331/09, 51. punktu).

Satversmes tiesa jau iepriekš atzinusi, ka pārsūdzības termiņu noteikšana nodrošina pienācīgu tiesu sistēmas administrēšanu un atbilstību tiesiskās drošības principam. Tiesiskā stabilitāte ir būtiska tiesiskās drošības principa sastāvdaļa, kas citstarp prasa ne vien noregulētu tiesvedības procesu, bet arī tiesiski noturīgu tā noslēgumu. Tādēļ arī procesuālajām darbībām kriminālprocesā nepieciešams atbilstošs un noteikts laiks (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 13. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-23-03 11.1. punktu*). Līdz ar to Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai apstrīdētās normas nodrošina personai pietiekamu laiku kasācijas sūdzības sastādīšanai īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos.

Tādējādi Satversmes tiesa noskaidros, vai apstrīdētajās normās noteiktais kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos ir pietiekams tiesību uz aizstāvību izmantošanai, sastādot kasācijas sūdzību.

11. Apstrīdētās normas ir vērtējamas kasācijas instances tiesas regulējuma kopējā sistēmā kriminālprocesā. Kriminālprocesa likumā ir noteikta kārtība, kādā tiek izskatītas krimināllietas. Likums pieļauj krimināllietas izskatīšanu trijās tiesu instancēs, ieskaitot kasācijas instanci. Pirmajā instancē tiek vērtēti visi lietas apstākļi, pārbaudīti un analizēti pierādījumi un lieta tiek izspriesta pēc būtības. Apelācijas instances tiesa pārbauda pirmās instances tiesas nolēmuma pamatotību un tiesiskumu. Šī pārbaude ietver lietas izspriešanu pēc būtības un var noslēgties ar to, ka apelācijas instances tiesa pievienojas pirmās instances tiesas nolēmuma pamatojumam vai arī taisa jaunu nolēmumu. Tātad līdz brīdim, kad persona kļūst tiesīga iesniegt kasācijas sūdzību, lieta ir izskatīta jau divās tiesu instancēs (izņemot lietas, kurās pirmās instances tiesa apstiprinājusi vienošanos). Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 442. panta trešo daļu tiesvedība kasācijas instances tiesā – Augstākajā tiesā – noslēdz tiesvedību lietā.

11.1. Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka kasācijas instances tiesai ir īpašs raksturs un tas nosaka attiecīgā tiesas procesa īpatnības. Latvijā tiesvedības mērķis kasācijas instancē ir gan tiesību vienotības, gan arī personas tiesību aizsardzības nodrošināšana. Vispirms kasācijas instances tiesai ir būtiska loma tiesību normu vienveidīgā interpretēšanā un piemērošanā Satversmei atbilstošā veidā, un tās sniegtā problēmjautājumu analīze un interpretācija ir nozīmīgs instruments tiesību attīstības nodrošināšanai. Vienlaikus kasācijas instances tiesa veic arī personai, kurai konkrētajā kriminālprocesā ir tiesības uz aizstāvību, piemērojamā pamattiesību ierobežojuma pamatotības galīgo pārbaudi, un tās spriedums rada nozīmīgas tiesiski sociālas sekas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 18.2. punktu un 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.2. un 12.3. punktu*).

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Konvencijas 6. pants kasācijas instancē var netikt piemērots tieši tādā pašā veidā un apmērā kā tiesvedībā pirmās instances tiesā. Konvencijas 6. panta piemērošana apelācijas vai kasācijas instances tiesā ir atkarīga no attiecīgās tiesvedības procesuālās norises regulējuma nacionālajā tiesiskajā iekārtā un kasācijas instances tiesas lomas tajā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2002. gada 26. jūlija sprieduma lietā „Meftah and Others v. France”, pieteikumi Nr. 32911/96, Nr. 35237/97 un Nr. 34595/97, 41. punktu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 28. marta sprieduma lietā „Melnyk v. Ukraine”, pieteikums Nr. 23436/03, 24. punktu*).

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 573. panta pirmo daļu kasācijas instances tiesa pārbauda vienīgi to, vai nolēmuma taisīšanā ir pareizi piemērotas materiālo tiesību normas un nav būtiski pārkāptas kriminālprocesuālās tiesību normas. Kriminālprocesa likuma 574. un 575. pants noteic to, kas saprotams ar konkrētajiem likuma pārkāpumiem. Kriminālprocesa likuma 569. panta trešā daļa noteic, ka kasācijas instances tiesa pierādījumus lietā no jauna neizvērtē.

Augstākā tiesa ir secinājusi, ka lietā esošo pierādījumu novērtēšana piekrīt tiesai, kas izspriež lietu pēc būtības. Arī jautājums par to, vai lietā esošie pierādījumi ir vai nav pietiekami apsūdzētā vainas konstatēšanai, ir būtības jautājums, kas kasācijas kārtībā nav pārbaudāms. Tāpat kasācijas kārtībā nav pārbaudāmi kasācijas protesta un sūdzību iesniedzēju apsvērumi par citādu lietas apstākļu novērtējumu,

nekā to ir izdarījusi apelācijas instances tiesa (*sal. sk. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 17. janvāra lēmumu lietā Nr. SKK-0008/06*).

Lai sastādītu kasācijas sūdzību, tās iesniedzējam nav nepieciešams atkārtoti analizēt visus lietas materiālus, bet gan tikai to, vai tiesas spriedumā ir saskatāmi Krimināllikuma un būtiski Kriminālprocesa likuma pārkāpumi.

Tādējādi, vērtējot, vai aizstāvības sagatavošanai, sastādot kasācijas sūdzību, bijis pietiekams laiks, citastarp jāņem vērā kasācijas instances tiesas īpašā loma un vieta tiesvedībā krimināllietā kopumā.

11.2. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 70.–72. pantu apsūdzētajam ir tiesības ne tikai iepazīties ar lietas materiāliem, bet arī pašam piedalīties krimināllietas iztiesāšanā pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā. Apsūdzētā dalība tiesvedības procesā pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā nodrošina to, ka viņš var sekot līdz tiesvedības gaitai, un ļauj viņam laikus sagatavoties savu tiesību uz aizstāvību izmantošanai kasācijas instancē. Dalība tiesvedībā ļauj apsūdzētajam norādīt tiesai uz būtiskiem lietas iztiesāšanā pieļautiem Kriminālprocesa likuma pārkāpumiem, bet, ja viņa argumenti netiek ievēroti un pārkāpumi netiek novērsti, atzīmēt tos, lai vēlāk varētu iekļaut kasācijas sūdzības argumentos.

Kā norādījusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, personai, kas ir sekojusi līdz savam tiesas procesam, būtu jāpārzina visi lietā būtiskie apstākļi un lietas materiāli (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 27. septembra lēmuma lietā „Mintken and Aydin v. Germany”, pieteikumi Nr. 37963/15 un Nr. 40208/15, 31. punktu un 2017. gada 21. novembra sprieduma lietā „Lambin v. Russia”, pieteikums Nr. 12668/08, 43.–46. punktu*). Personas dalība apelācijas instances tiesas procesā tai dod iespēju jau laikus saprast, vai un par kādiem būtiskiem procesuāliem pārkāpumiem būtu iesniedzama kasācijas sūdzība.

Tādējādi apsūdzētā dalība lietas izskatīšanā ļauj viņam atklāt būtiskus Kriminālprocesa likuma pārkāpumus un sagatavoties kasācijas sūdzības sastādīšanai.

11.3. Kriminālprocesa likuma 564. panta pirmā daļa noteic, ka apelācijas instances tiesas nolēmums sastāv no ievaddaļas, aprakstošās daļas, motīvu daļas un

rezolutīvās daļas. Šā panta ceturrtā daļa paredz, ka nolēmuma motīvu daļā norādāms apelācijas instances tiesas atzinums par apelācijas sūdzības vai protesta pamatotību, apstākļi, ko noskaidrojusi apelācijas instances tiesa, pierādījumi, kas apstiprina apelācijas instances tiesas atzinumu, motīvi, kāpēc apelācijas instances tiesa noraida kādus pierādījumus, un likumi, pēc kuriem tā vadās. Kriminālprocesa likuma 523. panta 1.¹ daļa paredz, ka tiesa var rakstīt saīsinātu spriedumu, tajā neietverot motīvu daļu.

Apsūdzētajam, lai viņš varētu efektīvi izmantot savas tiesības uz aizstāvību, ir būtiski iepazīties ar pārsūdzamā tiesas sprieduma motīvu daļu. Tādēļ pilna tiesas sprieduma pieejamība ir būtiska kasācijas sūdzības sastādīšanai, un kasācijas sūdzības iesniegšanai noteiktā termiņa skaitījums sākas tikai no pilna tiesas sprieduma pieejamības brīža.

Tomēr, kā norādījusi arī pieaicinātā persona *Mg. iur.* Gunārs Kūtris, jau saīsinātais tiesas spriedums dod personai pamatu gatavoties kasācijas sūdzības iesniegšanai.

No saīsinātā tiesas sprieduma rezolutīvās daļas un aprakstošās daļas var saprast, vai tiesa ir ievērojusi apsūdzētā apelācijas sūdzībā un tiesvedības laikā apelācijas instances tiesā izteiktos argumentus, piemēram, par noziedzīgā nodarījuma sastāva trūkumu, citādu inkriminētā nodarījuma kvalifikāciju u. tml. Tādējādi laikā no saīsinātā tiesas sprieduma saņemšanas dienas līdz pilna tiesas sprieduma pieejamības dienai ir iespējams sagatavoties tam, lai efektīvi izmantotu personas tiesības uz aizstāvību. Turklāt pat tad, ja vēlāk apelācijas instances tiesas pieņemtais pilnais spriedums ir apjomīgs, ne visi tajā apskatītie argumenti var būt attiecināmi uz konkrēto kasācijas sūdzības iesniedzēju vai norādīt uz Krimināllikuma pārkāpumu vai būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu.

Līdz ar to apsūdzētā dalība lietas izskatīšanā ļauj viņam atklāt arī Krimināllikuma pārkāpumus un sagatavoties kasācijas sūdzības sastādīšanai.

11.4. Persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, var sastādīt kasācijas sūdzību pati un var tās sastādīšanu uzticēt aizstāvim – advokātam, kuram Kriminālprocesa likuma 79. panta pirmā daļa kopsakarā ar Latvijas Republikas Advokatūras likuma 3. pantu izvirza prasību pēc atbilstošām juridiskajām zināšanām un prasmēm. Aizstāvja pieaicināšana ir obligāta tikai atsevišķos gadījumos, bet vairumā

gadījumu nav obligāta. Tomēr kasācijas sūdzības sastādīšanai ir objektīvi nepieciešamas noteiktas juridiskas zināšanas, lai tās saturs atbilstu kasācijas sūdzības pieļaujamības kritērijiem, kā arī kasācijas instances tiesas lomai tiesību vienotības nodrošināšanā tiesību sistēmā un likuma pārkāpumu novēršanā konkrētajā lietā.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt uzsvērusi, ka, izvērtējot personai sūdzības sastādīšanai piešķirto termiņu pietiekamību, nozīme ir arī tam, vai sūdzības sastādīšanā un tiesas procesā ir iesaistīts advokāts (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 28. jūnija sprieduma lietā „Miminoshvili v. Russia”, pieteikums Nr. 20197/03, 142. punktu un 2016. gada 27. septembra lēmuma lietā „Mintken and Aydin v. Germany”, pieteikumi Nr. 37963/15 un Nr. 40208/15, 31. punktu).*

Satversmes tiesa atzīst, ka aizstāvis, pateicoties savām profesionālajām zināšanām, var ātrāk izvērtēt tiesas nolēmumu, saprast, vai tajā ir saskatāms pamats kasācijas sūdzības iesniegšanai, un juridiski argumentēti pamatot likuma pārkāpumus. Aizstāvja profesionālās iemaņas un pieredze ir pamats pieņemumam, ka viņš savu darbu tiesvedības laikā organizēs tā, lai jau laikus varētu sagatavoties kasācijas sūdzības iesniegšanai, ja tas būtu nepieciešams.

Līdz ar to personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, aizstāvja dalība krimināllietas iztiesāšanā sekmē aizstāvības tiesību izmantošanu, sastādot kasācijas sūdzību.

11.5. Kriminālprocesa likuma 579. pants noteic, ka kasācijas sūdzības iesniedzējs 10 dienu laikā pēc nolēmuma pārsūdzības termiņa beigām vēl var iesniegt arī kasācijas sūdzības papildinājumus un grozījumus. Grozīt un papildināt iespējams tikai jau iesniegtu kasācijas sūdzību.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka tiesības iesniegt kasācijas sūdzības papildinājumus un grozījumus neesot uzskatāmas par kasācijas sūdzības sastādīšanas termiņa pagarinājumu.

Pieaicinātās personas *Dr. iur.* Jānis Baumanis un *Mg. iur.* Gunārs Kūtris norāda, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 579. panta otrajai daļai personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, kasācijas sūdzības grozījumi un papildinājumi nav ierobežoti ne pēc satura, ne pēc formas vai apjoma.

Satversmes tiesa secina: lai arī kasācijas sūdzības grozīšanai un papildināšanai atvēlētais laiks formāli nav uzskatāms par kasācijas sūdzības sastādīšanas un iesniegšanas termiņa pagarinājumu, tomēr faktiski tas ir lietderīgs aizstāvības tiesību izmantošanai, sastādot kasācijas sūdzību. Kasācijas sūdzības grozījumi un papildinājumi var būtiski uzlabot sākotnēji iesniegtās kasācijas sūdzības juridisko pamatojumu, to izvērsot, grozot un precizējot. Tādēļ kasācijas sūdzības grozīšanai un papildināšanai atvēlētais laiks ir vērā ņemams, novērtējot aizstāvības sagatavošanai kopumā atvēlēto termiņu, un kasācijas sūdzības iesniedzējam īpaši sarežģītā un apjomīgā kriminālprocesā kopumā faktiski ir pieejamas 30 dienas kasācijas sūdzības pamatojuma galīgām izklāstam.

Līdz ar to aizstāvības sagatavošanu sekmē arī Kriminālprocesa likuma 579. pantā noteiktais kasācijas sūdzības grozījumu un papildinājumu iesniegšanas termiņš.

11.6. Papildus tam Kriminālprocesa likuma 570. panta otrās daļas pirmais teikums kopsakarā ar 317. pantu noteic, ka kasācijas sūdzību iespējams iesniegt pēc termiņa, lūdzot tā atjaunošanu. Kriminālprocesa likuma 317. panta pirmā daļa noteic, ka ieinteresētajai personai, kura attaisnojoša iemesla dēļ nokavējusi tiesību realizācijai noteikto termiņu, ir tiesības iesniegt iesniegumu par šā termiņa atjaunošanu. Iesniegumā norādāmi iemesli, kāpēc termiņš nokavēts, un tam pievienojami dokumenti, kas apliecina termiņa nokavējuma attaisnojumu.

Tātad tiesības uz termiņa atjaunošanu ir personai, kura tiesību izmantošanai paredzēto termiņu nokavējusi attaisnojoša iemesla dēļ; iesniegumā par termiņa atjaunošanu jānorāda iemesli, kāpēc termiņš nokavēts, un tam jāpievieno pierādījumi, kas to apliecina. Kriminālprocesa likumā nav norādīti iemesli, kas būtu atzīstami par termiņa nokavējumu attaisnojošiem, tātad to vērtēšana nodota termiņa atjaunošanas iesniegumu saņēmušās tiesas kompetencē.

Pieaicinātās personas *Dr. iur.* Jānis Baumanis un *Mg. iur.* Māris Leja uzskata, ka apjomīgs tiesas nolēmums īpaši sarežģītā un apjomīgā kriminālprocesā varētu būt objektīvs un no personas gribas neatkarīgs apstāklis, kas kasācijas sūdzības iesniegšanu apstrīdētajās normās noteiktajā termiņā padara neiespējamu, tomēr pierādījumi tam, ka sūdzību patiešām nebija iespējams iesniegt noteiktajā termiņā, ir jānodrošina pašam sūdzības iesniedzējam.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi nokavētā procesuālā termiņa atjaunošanas institūtu par būtisku personas tiesību aizsardzības līdzekli gadījumā, kad kasācijas sūdzību objektīvu iemeslu dēļ nav iespējams iesniegt noteiktajā termiņā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 27. septembra lēmuma lietā „Mintken and Aydin v. Germany”, pieteikumi Nr. 37963/15 un Nr. 40208/15, 30. punktu*).

Augstākās tiesas judikatūrā norādīts, ka nokavētā procesuālā termiņa atjaunošana ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumā, kad pastāv vērā ņemami īpaši apstākļi, kas procesā iesaistītajām personām lieguši izmantot tiesības veikt procesuālās darbības likumā noteiktajos termiņos. Iemeslam, kas attaisno nokavējumu, ir jābūt tādām, kas objektīvi ir liedzis personai jebkuru iespēju izpildīt attiecīgo procesuālo darbību, un tādām, kas nav bijis atkarīgs no šīs personas gribas (*sk. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta senatora 2013. gada 21. maija lēmumu lietā Nr. SKK–344/2013*).

Satversmes tiesa atzīst, ka nokavētā kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa atjaunošana nodrošina papildu iespēju iesniegt kasācijas sūdzību pēc šo tiesību izmantošanai noteiktā termiņa beigām gadījumā, kad termiņš ir nokavēts no personas gribas neatkarīgu objektīvu apstākļu dēļ.

Tādējādi izņēmuma gadījumos, kad personai objektīvu iemeslu dēļ nav iespējams kasācijas sūdzību iesniegt apstrīdētajās normās noteiktajā termiņā, tās iesniegšanas termiņa atjaunošana ir papildu iespēja izmantot tiesības uz aizstāvību.

12. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdēto normu satversmības izvērtējumā būtu jāvadās pēc citos procesuālajos likumos noteiktajiem kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņiem.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 454. panta pirmo daļu kasācijas sūdzību var iesniegt 30 dienu laikā no sprieduma pasludināšanas dienas. Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 329. panta pirmajai daļai kasācijas sūdzību var iesniegt viena mēneša laikā no sprieduma sastādīšanas dienas.

Kā jau Satversmes tiesa to vairākkārt norādījusi, savstarpēji salīdzinot dažādu tiesas procesu tiesisko regulējumu, neapšaubāmi būtu iespējams atrast pat

vairākas visiem procesiem kopīgas pazīmes vai analogas īpašības. Tomēr tās nevarētu kalpot par pamatu personas prasībai šos procesus pilnībā vienādot, piemēram, nosakot visu tiesas procesu dalībniekiem identiskas tiesības attiecībā uz tiesas nolēmumu pārsūdzēšanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 27.2. punktu*). Tas izriet no fakta, ka starp tiesvedības procesiem ir objektīvas atšķirības, arī tādas, kas attiecas uz skartajām tiesiskajām attiecībām, tiesvedības uzsākšanu, pierādīšanas pienākumu, tiesas specializāciju vai pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 17. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai kriminālprocesā pastāv tādi īpaši iemesli, kas prasa noteikt no civilprocesuālā un administratīvi procesuālā regulējuma atšķirīgu termiņu kasācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai.

Kriminālprocesa likuma 570. panta ceturrtā daļa noteic, ka kasācijas sūdzības iesniegšana apstrīdētajās normās noteiktajā termiņā aptur sprieduma izpildi vai tiesas lēmuma spēkā stāšanos. Tātad garāks kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš paildzina tiesas nolēmuma spēkā stāšanos.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka kriminālprocesa rezultātā var iestāties tādas tiesiskās sekas, kas būtiski ierobežo personas pamattiesības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.3. punktu*). Šādas personas var būt ne tikai apsūdzētais, bet arī cietušais un kriminālprocesā aizskartais mantas īpašnieks, un to tiesiskās intereses ir savstarpēji samērojamas.

Ilga kriminālprocesa norise var negatīvi ietekmēt gan apsūdzētā reputāciju (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2009. gada 3. decembra sprieduma lietā „Kart v. Turkey”, pieteikums Nr. 8917/05, 70. punktu*), gan apsūdzētā brīvību, ja tam piemērots drošības līdzeklis. Tāpat tiesas nolēmuma vēlāka spēkā stāšanās kavē kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka iespējas rīkoties ar savu mantu, kā arī ietekmē cietušā tiesības uz aizskāruma novēršanu un atlīdzinājuma saņemšanu. Tikai pēc nolēmuma spēkā stāšanās iespējams uzsākt attiecīgā notikuma izraisīto seku efektīvu risināšanu.

Kriminālprocesa likuma 6. pants nosaka kriminālprocesa obligātumu, proti, to, ka amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ir pienākums novest

uzsākto kriminālprocesu līdz Krimināllikumā paredzētajam krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. Savukārt Kriminālprocesa likuma 7. panta pirmā daļa paredz, ka kriminālprocesu veic sabiedrības interesēs neatkarīgi no tās personas gribas, kurai nodarīts kaitējums. Tādējādi kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu ietekmē arī sabiedrības ieinteresētība taisnīgā krimināltiesisko attiecību noregulējumā.

Lai mazinātu personu tiesību aizskārumu, Satversmes 92. pantā, Konvencijas 6. panta 1. punktā un Kriminālprocesa likuma 14. pantā noteiktas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos. No šā principa izriet valsts pienākums kriminālprocesā savstarpēji līdzsvarot personas tiesības uz pietiekamu laiku aizstāvības sagatavošanai, citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesības un, visbeidzot, sabiedrības interesi par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā.

Nosakot kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, kas joprojām ļauj tās iesniedzējam pienācīgi izmantot savas tiesības, iespējams ātrāk panākt tiesisko noteiktību, attiecīgi mazāk ietekmējot arī citu personu tiesisko situāciju.

Līdz ar to, nosakot termiņu aizstāvībai nepieciešamās kasācijas sūdzības iesniegšanai, jāievēro ne tikai tās personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, bet arī citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesības un sabiedrības interese par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā.

13. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajās normās noteiktā kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa dēļ viņam nebija iespējas piesaistīt papildu advokātus, jo advokātam, kurš lietā iestājas pēc tās iztiesāšanas apelācijas instances tiesā, apstrīdētajās normās noteiktajā termiņā neesot iespējams sastādīt kasācijas sūdzību. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējam esot liegtas tiesības brīvi izvēlēties aizstāvi, kas esot būtiska tiesību uz taisnīgu tiesu elementa aizskārumus.

Lai gan izskatāmā lieta ir ierosināta par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesai jāņem vērā arī citās Satversmes normās garantētās tiesības, tostarp 92. panta ceturtajā teikumā ietvertās ikvienas personas tiesības uz advokāta palīdzību (*sal. sk. Satversmes tiesas*

2018. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-30-01 11.1. punktu). Apsūdzētajam, lai viņš varētu aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā, ir noteiktas tiesības saņemt tam nepieciešamo juridisko palīdzību no personas, kas ieguvusi attiecīgas zināšanas un iemaņas. Apsūdzētais var pats izvēlēties aizstāvi, un tiesības uz aizstāvja (advokāta) palīdzību tam ir jau no apsūdzības izvirzīšanas brīža. Tomēr no tā neizriet apsūdzētā tiesības uz neierobežotu aizstāvju skaitu, t. i., papildu advokātiem, un līdz ar to Satversmes 92. panta ceturtais teikums neparedz personas tiesības uz vairākiem aizstāvjiem (advokātiem).

Papildus tam Satversmes tiesa norāda, ka kasācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai noteiktais termiņš izriet no likuma un tiek arī individuāli noteikts personai pieejamajā saīsinātajā tiesas spriedumā. Līdz ar to personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, var jau laikus rēķināties ar potenciālu nepieciešamību piesaistīt vienu vai vairākus aizstāvjus. Turklāt arī jau iepriekš procesā iesaistītajam aizstāvim, izmantojot savas profesionālās zināšanas un pieredzi, būtu jāspēj saprātīgi novērtēt situāciju un laikus jānodrošina persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, piesaistīt vairākus aizstāvjus, ja tas nepieciešams.

Līdz ar to apstrīdētās normas neliedz tiesības brīvi izvēlēties aizstāvi.

14. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma nostāda viņu nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar tiesu, kurai esot piešķirts neierobežots laiks gara sprieduma sagatavošanai. Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskats, pušu līdztiesība tiktu nodrošināta tad, ja apstrīdēto normu vietā apelācijas instances tiesai tiktu piešķirtas tiesības pagarināt kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu bez likumā noteikta ietvara.

Pušu līdztiesības princips ir būtisks kriminālprocesa princips, kas citstarp ietverts Satversmes 92. pantā un Konvencijas 6. panta 1. punktā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tiesības uz aizstāvību, kuru garantijas ietvertas arī Konvencijas 6. panta 3. punkta „b” apakšpunktā, noteiktas tālab, lai nodrošinātu procesuālo līdztiesību (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 20. janvāra sprieduma lietā „Mayzit v. Russia”, pieteikums Nr. 63378/00, 79. punktu*). Pušu līdztiesības princips pieprasa, lai katrai pusei tiktu nodrošināta jēgpilna iespēja

izklāstīt savu pozīciju tādos apstākļos, kas to nenostāda neizdevīgākā situācijā salīdzinājumā ar oponentu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997. gada 18. marta sprieduma lietā „Foucher v. France”, pieteikums Nr. 22209/93, 34. punktu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2017. gada 19. septembra sprieduma lietā „Regner v. the Czech Republic”, pieteikums Nr. 35289/11, 146. punktu*). Tomēr šis princips attiecas uz noteiktu personu loku, galvenokārt uz prokuroru un personu, kura īsteno aizstāvību (*sal. sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 17. maija sprieduma lietā „Nekrasov v. Russia”, pieteikums Nr. 8049/07, 112. punktu*). Tātad Konvencijas 6. panta 3. punkta „b” apakšpunkta mērķis ir nodrošināt apsūdzības un aizstāvības vienlīdzību, piešķirot tām vienādu vai salīdzināmu tiesību apjomu.

Apstrīdētajās normās noteiktais termiņš attiecas uz ikvienu personu, kurai Kriminālprocesa likums paredz tiesības iesniegt kasācijas sūdzību vai kasācijas protestu, tostarp personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cietušo, kriminālprocesā aizskarto mantas īpašnieku un prokuroru. Tādējādi tiek nodrošināts procesuālais taisnīgums.

Turpretim tiesa ir viens no trim valsts varas atzariem. Tiesas uzdevums ir izvērtēt visu tiesvedības procesa dalībnieku argumentus, pārbaudīt pierādījumus un uz to pamata pieņemt tiesisku un taisnīgu nolēmumu. Lai gan tiesnesis savā darbībā mijiedarbojas ar tiesvedības procesa dalībniekiem, viņa statuss nav pielīdzināms to statusam. Tiesas spriedumam ir jāaptver visu procesā iesaistīto personu argumenti gan individuāli, gan to kopsakarā, tādēļ tiesas sprieduma rakstīšana ne saturiski, ne sistēmiski, nedz arī apjoma ziņā nav salīdzināma ar kasācijas sūdzības sastādīšanu par to. Turklāt kasācijas instances tiesa, citstarp arī kriminālprocesā, sniedz principiālu likuma materiālo un procesuālo tiesību normu interpretāciju, kas var ietekmēt ne tikai tās konkrētās personas tiesības, kura vērsusies ar sūdzību kasācijas instances tiesā konkrētā lietā, bet arī daudzu personu tiesības dažādos tiesu procesos (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.2. punktu*).

Gadījumi, kad tiesa nesamērīgi ilgi pagarina pilnā nolēmuma sagatavošanas termiņu, var tikt vērtēti, pārbaudot, vai ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tomēr procesa dalībnieks to nevar

izmantot par pamatu tiesai noteiktajiem termiņiem pielīdzināmu sūdzības iesniegšanas termiņu pieprasīšanai.

Tādējādi laiks, ko apelācijas instances tiesa izmanto sprieduma sastādīšanai, nav salīdzināms ar apstrīdētajās normās noteikto aizstāvības sagatavošanas termiņu.

15. Ņemot vērā kasācijas instances tiesas īpašo vietu un lomu kriminālprocesā, likumā noteiktos kasācijas sūdzības satura ierobežojumus, kriminālprocesa ietvaros noteiktās papildu garantijas, kā arī personu tiesību un likumisko interešu līdzsvarošanas principu, Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētās normas nosaka pietiekamu laiku kasācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai kriminālprocesā un atbilst tiesībām uz aizstāvību.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešo teikumu un 570. panta pirmo daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele